

PRELAZAK NA PISMO U NASTAVI RUSKOG JEZIKA U V RAZREDU OSNOVNE ŠKOLE

Zahvaljujući genijalnosti Vuka, naš današnji učenik nije suočen s teškoćama koje proizlaze iz razlika između govornog i pisanog srpskohrvatskoga jezika, kao što je to slučaj, recimo, s nemačkim, francuskim ili grčkim učenikom. Doduše, razlika i u našem jeziku ima, ali se one mogu čak i zanemariti u odnosu na bilo koji drugi evropski jezik.

Ruski jezik kao slovenski jezik ima mnogo sličnosti sa srpskohrvatskim jezikom, i u govornom i u pisanom obliku. Ali valja reći da su znatne razlike između pisane i govorne reči u ruskom jeziku i da to doista smeta našem učeniku, koji je od prvog dodira sa školom suočen s poznatim gestom »Piši kao što govoriš, a čitaj kao što je napisano.«

Pošto nam je osnovni cilj da učenika naučimo da shvati, razume i oseti ruski jezik, otuda nam se nameće polazište s kojeg »napadamo« učenika da razume i ono što čuje i ono što je napisano.

Modernoj nauci su poznate s mnogih tačaka posmatranja razlike između govorne i pisane reči, ali nam se čini da nastavnik-realizator nastave stranog jezika nije imao naročitih mogućnosti da rasvetli suštinu ovog problema, odnosno metodički pristup ovom vidu rada kod nas još nije dobio takve dimenzije koje bi početniku nastavniku davale izvesne garancije i sigurnost u radu.

Pređimo, dakle, na rasvetljavanje tog pitanja!

Ovde nam se u nizu nejasnoća i problema, iznad svih, nameću ova pitanja: Koje su to (blaže i jače) razlike između ruske pisane i govorne reči i kada početi učenika učiti ruskom pismu i pravopisu? (O razlikama govornog i pisanog jezika u ruskom jeziku govorićemo nešto kraće, jer su one dobrom nastavniku poznate, ali ćemo se više zadržati na razmatranju pitanja kada početi s učenjem ruske ortografije, primarne i gramatičke, dakako).

Ruska ćirilička azbuka je istog porekla kao i srpskohrvatska i bugarska, ali se razvijala nešto drugačije od ove dve, a naročito od naše, srpskohrvatske. Poslednja temeljitija reforma ruskog ćiriličkog pisma dogodila se 1917. godine.

Ova azbuka danas ima 33 grafička znaka, i to 21 znak za označavanje suglasnika i 10 znakova za beleženje samoglasnika. Značajno je to da ruski alfabet nije fonološki i da to smeta našem učeniku. Tu se i javljaju prve teškoće pri prelazu s oralnog načina rada na pismo i grafičko beleženje slušnih percepcija glasa i reči. Druga je teškoća ta što ruska azbuka ima 24 grafička znaka koji su istovetni s našim slovima, ali se mnogi od njih drugačije ponašaju u izgovoru nego u našem jeziku: to je, na primer, kada su neki suglasnici u dodiru sa »mekim samoglasnicima« i »mekim znakom«, kad se neki suglasnici nađu na kraju reči ili u drugim pozicijama, ili kad se »meki samoglasnici« nađu ispred suglasnika koji su otvrdli i umekšavaju se više.

Pogledajmo samo ove primere:

Piše se na ruskom:

много раз

спасибо

предупредили

Николич

прекрасная

герой

а почему

в город

не так ли друг

в таком селе

что это

познакомили

братские

шёлк

машина

čita se:

[mnógo rás]

[spas'ibə]

[pr'ɛdupr'id'il'i]

[n'ikəl'ič']

[pr'ukrásnoɟə]

[g'irój]

[ɔ pəč'mú]

[vgórət]

[n' tákli drúk]

[ftakóm s'il'é]

[štó ɛtə]

[pəznakóm'il'i]

[bráck'iju]

[šólk]

[mašínə]

Očito je da ruski jezik ima slučajeve kad se jedno slovo javlja u više fonetskih realizacionih situacija i da ta okolnost može kod učenika izazvati posebne teškoće, a pogotovo ako nastavnik nema izgrađen metodički pristup tom problemu.

Zatim, ruska azbuka ima 7 slova koja ne poznaje naša ćirilica, a koja se posebno izgovaraju u posebnim situacijama i dva znaka koji nemaju zvučne vrednosti, ali utiču na izgovor glasova u neposrednom dodiru s njima.

Uporedimo ove primere:

колыбель

объявление

яблоко

меня

ёлка

берёза

[kəl'ib'él']

[ɔbjɔvl'én'ijə]

[jábłəkə]

[m'm'á]

[jólkə]

[b'ir'ózə]

Iz navedenih primera vidi se da ruski jezik ima znatnih razlika između govora i pisma, ali da sličnost ćirilčkih azbuka u ruskom i srpsko-hrvatskom jeziku donekle našem učeniku može da ublaži te razlike, no može i da nanese dosta štetnih posledica. Obe ove okolnosti našem učeniku mogu činiti teškoće u savlađivanju ruskog pisma, a naročito zbog toga što pismo počinjemo učiti posle dosta dugog oralnog perioda. Taj pak period ima i mana i prednosti. Ja ću istaći dve dosta značajne mane, koje koče napredovanje učenika u savlađivanju stranog jezika, ovde ruskog: u poslednjim mesecima oralnog perioda učeniku postaje dosadno i njegova pažnja opada, a neinteresovanje raste. Osim toga, učenik listajući početnicu s pisanim tekstom, u kome prepoznaje oko osamdeset odsto grafičkih znakova, počinje ih usvajati sam, na nesreću naopako i bez vodiča. Sličnost između pisama odvlači ga na stranputicu. Nastavnik kasnije ima mnogo muke da »ubedi« učenika u razlike u izgovoru istih znakova u oba ova jezika. Vrlo je teško takvom učeniku objasniti da »меня« nije *menja*, da »читает« nije *čitajet*, da »мороз« nije *moroz* itd. I, naravno, period

februar—juni je prekratak da bi učenik mogao da nauči da čita, a nastavnik koji dozvoli sebi »luksus« da u VI razredu i dalje uči učenike osnovnim pravilima čitanja učinio je ogroman prestup prema učenicima, a sebi stvorio delikatan problem.

Današnja situacija stranih jezika u osnovnoj školi prilično je slaba, a često i jadna. Mišljenja smo da dobar deo krivice za takvu situaciju snosi i metodologija rada u nastavi stranih jezika, i nužno bi je bilo menjati, odnosno dopunjavajući je unositi novine. A novine koliko osvežavaju, toliko i motivišu, a bez sistematične motivacije nema učenja.

Što se tiče nastave ruskog jezika u našoj, slovenskoj, sredini, mislimo da je nužno uraditi dve stvari, i to: sličnosti među ovim jezicima treba iskoristiti i tako podesiti da ubrzavaju proces učenja i ne stvaraju kod učenika osećanje lakoće i gubljenja interesovanja, a razlike među jezicima podrediti sličnostima, uzimajući ih kao potpuno strane, i iskoristiti ih da podstiču i motivišu. Ovo naročito zato što je učenik u nastavi u podjednako meri i objekat i subjekat — on uči.

Stoga se zalažemo za takozvani kompleksni metod — grupnu obradu slova u učenju pisma u nastavi ruskog jezika u V razredu osnovne škole. Slovenski element u ta dva jezika omogućuje potpunu primenu tog metoda, a valjan udžbenik, rađen na principima takve metodologije, garantovao bi sigurnost u nastavi i trajnije usvajanje i usmene i pismene reči.

Na prvih nekoliko časova radilo bi se bez udžbenika i table. Učenicima bismo dali ove pojmove: ime stranog jezika, poreklo naroda i imenovali slovenske narode i njihove jezike. Zatim bismo imenovali stvari i predmete u učionici i upoznali učenike s nastavnikom. Na sledećem času obradili bismo rusku azbuku, toliko da zapamte grafički znak i ime znaka, jer ruska slova imaju i imena. Onda bi se prešlo na čitanje i zapamćivanje leksike uz domaći zadatak gde bi učenik kod kuće u naročitu svešku prepisivao obrađivani tekst i u »rečnik« zapisivao neke reči. Ove radnje su potrebne radi memorisanja i automatizovanja. Prvi tekstovi morali bi biti lagani i bliski maternjem jeziku; nije ih teško stvoriti, jer je sličnost među srpskohrvatskim i ruskim jezikom i značajna i velika.

Zatim bi usledio prelaz k težim oblicima i usmene i pisane reči, svakako uz maksimalnu postupnost i sistematičnost. Što se više udaljavamo u vremenu, tekstovi bi se sve više bili uzimali iz svakodnevnih ruskih govornih prilika i iz ruske književnosti: enterijeri, eksterijeri, likovi i vreme teksta nužno moraju biti sasvim ruski i samo ruski, jer ovaj elemenat ima široku značajnost i opravdanje, lingvističko, psihološko, sociološko, te kulturno i istorijsko. To je elemenat koji motiviše i prenosi učenika u »stvarnost«, koja očito nema realnosti u sebi, već je proizvod mašte, ali mašte koja je u datom trenutku stvaralačka. Sporedna strana teksta (uslovan izraz) bili bi pojmovi iz gramatike i pravopisa ruskog jezika sa, gde je to moguće, upoređivanjem s gramatikom srpskohrvatskog jezika. Odnosno, tekstovi bi bili praćeni gramatičkim i pravopisnim normama ruskog književnoga jezika koje su predviđene Nastavnim planom i programom za ovu dob.

Subotnje štivo bilo bi »opterećeno« testom na osnovu koga bi se sistematizovalo gradivo naučeno do tog trenutka, mislimo na gramatičko gradivo i na kulturu izražavanja. Dakle, i udžbenik i radna sveska.

Na kraju da navedemo razloge s kojih se zalažemo za takav metodički pristup učenju pisma u nastavi ruskog jezika. Evo tih razloga:

1. Sličnost između pisma srpskohrvatskog i ruskog jezika;
2. sličnost između leksika dva jezika
3. učenika stavljamo u situaciju da tokom čitave školske godine uči i vežba tuđe pismo koje uči;
4. učenika sistematski i stalno motivišemo novim realizacionim pozicijama grafičkih znakova razbijajući monotoniju i dosadu i
5. kombinovanjem usmenog i pismenog izražavanja postizemo celovitost u nastavi stranog jezika.

Kao prilog za vanrednu aktivnost uz nastavu ruskog jezika donosimo riječi stare ruske revolucionarne pjesme »Там вдали за рекой«, koja se kao glavni muzički motiv ponavljala u nedavno završenoj sovjetskoj TV-seriji »Kako se kalio čelik«.

Там, вдали за рекой

Н. Кооль

Там, вдали за рекой,
Засверкали огни,
В небе ясном заря догорала.
Сотни юных бойцов
Из будённовских войск
На разведку в поля поскакала.

Они ехали долго
В ночной тишине
По широкой украинской степи.
Вдруг вдали, у реки,
Засверкали штыки:
Это белогвардейские цепи.

И без страха отряд
Поскакал на врага,
Завязалась кровавая битва.
И боец молодой
Вдруг поник головой:
Комсомольское сердце пробито.

Он упал возле ног
Вороного коня
И закрыл свои карие очи:
»Ты, конёк вороной,
Передай, дорогой,
Что я честно погиб за рабочих.«

Там, вдали за рекой,
Уж погасли огни,
В небе ясном заря загоралась.
Капли крови густой
Из груди молодой
На зелёную траву сбежали.